

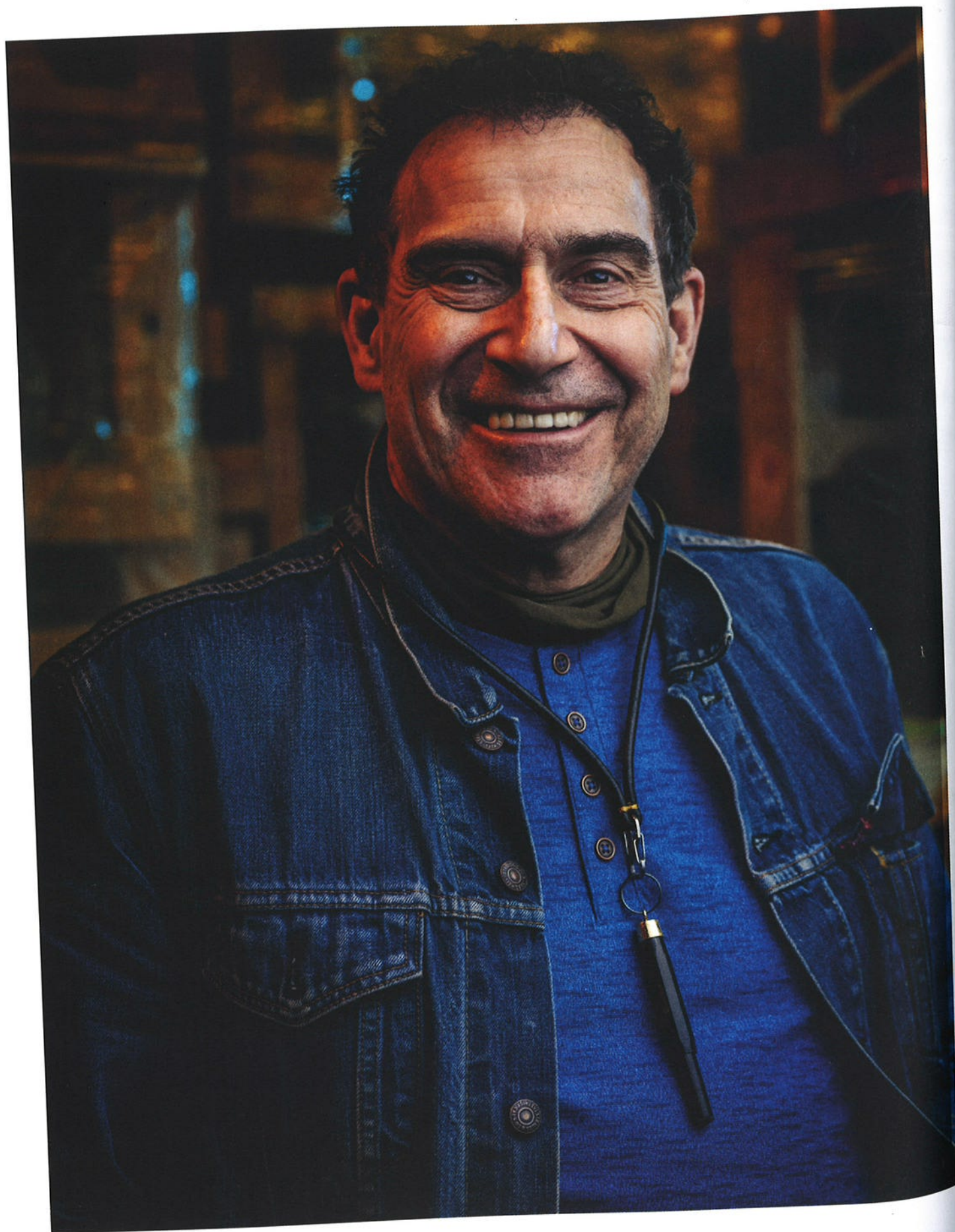
Tekst TIM BERBERS
Beeld MARTIN DIJKSTRA

JOEP

de veroveraar

Joep van Lieshout is een van de succesvolste Nederlandse kunstenaars. Quote sprak hem in zijn Keilenwegse koninkrijk in Rotterdam over geweld, vleeskeukens, huizen bouwen en miljardair worden. 'Ik zou het echt zonde vinden als het einde van de wereld aan mij voorbijgaat.'

'IK DENK DAT IK HEEL MOEILIK WAT VOOR GRENS DAN OOK KAN ACCEPTEREN'

E

en gedrocht hangt levenloos aan het plafond van het atelier. **JOEP VAN LIESHOUT** vraagt zich af wat het is. 'Hij heeft hele grote ballen, die zitten aangesloten aan slangen. Volgens mij was het idee om een soort übermensch te creëren. Misschien moet ik hem maar eens weghalen, hij hangt er al een tijdje.' Joep van Lieshout kun je eigenlijk niet vatten op papier. De 60-jarige kunstenaar houdt namelijk niet van grenzen. Althans, als hij ze tegenkomt gaat hij eroverheen. Dat is niet zo eng als het klinkt, maar wel wat lastig voor een journalist die graag eerst zijn opnameapparaatje aanzet alvorens het gesprek goed en wel te laten beginnen. Van Lieshouts woorden stromen als een rivier. Een kalme, maar toch stromende: de luisteraar moet, nerveus zijn evenwicht bewarend, met een sprongetje in de boot stappen om zich mee te kunnen laten voeren. 'Leg daar maar neer.' Uw verslaggever ontworstelt zich onhandig aan zijn laptoptas, en Van Lieshout wijst op een volgestapelde steekkar als bewaarplek. We zijn net een minuut binnen. Van Lieshout vraagt niet wat het plan is, maar begint meteen: 'Dit is mijn atelier.' Hij laat zijn blik door de enor-

me ruimte gaan. Een stuk of tien mensen, mannen en vrouwen van verschillende leeftijd en afkomst, zijn verspreid door de hal aan het werk. Iemand schildert iets, iemand slijpt iets, iemand sjouwt steunend iets van de ene naar de andere werktafel. 'Het team bestaat uit twintig man', zegt Van Lieshout. 'Vijftien mensen werken hier in het atelier. De andere vijf op het kantoor.'

Goed, mooi, lelijk

Atelier van Lieshout, zoals zijn bv officieel heet, werd in 2002 opgericht en gaat al jaren als een trein. De naamgever (Joep dus) draait als kunstenaar al volop mee, sinds de jaren tachtig van de vorige eeuw. Zijn werk: beelden, constructies, design – maar niet gemaakt door een designer. Zijn thema's: geweld, seks, anarchie, totalitarisme. Zijn projecten: een enorme penis die op zijn ballen balanceert, een dystopische slavenstad met een jaarwinst van 7,8 miljard euro, fitnessapparaten voor 'dunne mensen met zijden sokken' en een heel grote endeldarm om in te borrelen of te wonen. Op het terrein voor zijn atelier staan beelden van een gier, een schedel en een rat met erecte penis.

'Als je hier over twee of drie weken komt, dan is het allemaal weer anders', vertelt Van Lieshout terwijl hij Quote voorgaat door de eerste hal (inderdaad, de eerste, komen we zo op terug). In de hal staan een stuk of wat bijna affe of half-affe werken, die een goed beeld geven van de eerder beschreven productie van Van Lieshout. Zoals iets wat lijkt op een groepsgalg. 'Dat beeld heet *The Tree of Life*. Dit is een met brons overgoten versie voor een Belgische klant. Het laat de verschillende fases van het leven zien. Hoe je geboren wordt en uiteindelijk wordt opge-

hangen aan diezelfde boom.' Hij draait zijn hoofd naar de andere kant van het atelier. 'Dat groene ding dat daar staat is een *Excrementus Megalomanus*. Wat dat betekent? Het is een wc-installatie, met een kotsbak en urinoirs.' Hij wuift naar het werk. 'Enzovoorts.'

De werken van Van Lieshout zijn soms gebruiksvoorwerpen, zoals een keuken van levend lijkende materie om mensenvlees in te kunnen maken (komen we ook zo op), en soms beelden die ergens kunnen worden neergezet. Maar meestal is die scheidslijn niet zo strak afgebakend, vertelt hij. 'Ik ben in de jaren tachtig begonnen met kunst en heb vanaf het begin nooit een onderscheid gemaakt tussen beeldhouwwerken en functionele objecten.' Van Lieshout was daarin een voorloper. De fusie tussen kunst en design was weliswaar al langer geleden afgetekend, maar hij ging een paar stappen verder, door met polyester en staal objecten te maken die, laten we eerlijk wezen, niet snel door mensen met een zwakke maag op de oprit zullen worden gezet.

Zo ligt er nu een kleine versie van de 'BarRectum, een café in de vorm van een menselijk spijsverteringssysteem: tong, slokdarm, maag, dunne darm, dikke darm, endeldarm en de anus als uitgang.' Bij de voorzichtige opmerking van uw verslaggever dat Van Lieshout zich opvallend veel bezighoudt met vieze dingen, fronst hij zijn wenkbrauwen. 'Als je er één etiket op kan plakken, is het the good, the bad and the ugly. Dat is iets wat altijd in mijn werk voorkomt: die contrasten tussen het goede en het slechte en het mooie en het lelijke.'

De Keileweg in Rotterdam, waar Atelier van Lieshout al tientallen jaren zit, was vroeger een beruchte plek: zei je Keileweg, dan zei

je stedelijk verval en heroïne prostitutie. Een rafelrand, zou een Coolsingelse ambtenaar het in die tijd waarschijnlijk genoemd hebben. Van Lieshout zag geen bezwaren: hij zocht een betaalbare plek voor zijn creativiteit, en vond die tussen de hoeren en oude fabrieken. 'Ik denk dat ik heel moeilijk wat voor grens dan ook kan accepteren', duidt hij zijn levenshouding. 'Op het moment dat er een blokkade is, kom ik tot leven.'

Mensenvlees

Klanten kunnen bij Van Lieshout dan ook terecht voor dingen waar andere kunstenaars misschien niet zo veel mee kunnen. In een ruimte naast het grote atelier, verborgen achter een grote schuifdeur, werkt een assistent aan de eerdergenoemde kannibalenkeuken. Stelt u zich voor: een aanrecht met wasbak, maar dan van met polyester gemaakt bobbeldend roze vlees, alsof het materiaal nog leeft terwijl het dode vlees sidderend de beboterde pan raakt. 'Het is een gewone keuken', zegt Van Lieshout. 'Maar dan eentje waar je ook mensenvlees kan eten.' Van Lieshout en uw verslaggever snuiven de polyesterlucht op die nadrukkelijk in de ruimte aanwezig is. Voor wie denkt dat dit spelerei is: 'Dit is een opdracht, voor iemand thuis.'

WIE

Joep van Lieshout
(1963)

KOMT UIT

het Brabantse dorp
Ravenstein

WOONT

al tientallen jaren in
Rotterdam

RICHTTE

in 1995 Atelier Van
Lieshout op

IN EEN

oude loods aan de
Keileweg

ZETTE OOI

een copulerende man
en dier voor het Centre
Pompidou in Parijs

ZOU NOG WELEENS

miljardair willen
worden

EN WILLEN ZIEN

hoe het einde van de
wereld eruit ziet

Mensen met flink wat geld die op zoek zijn naar 'veiliger' voorwerpen voor thuis, hoeven bij Van Lieshout niet aan te kloppen. 'Die moeten maar gewoon naar een designer gaan', zegt hij smalend. Wat is dan het verschil tussen een kunstenaar en een designer? 'Een kunstenaar is iemand die doet wat hij niet laten kan. Dat is denk het grote verschil met een ontwerper. Die laatste maakt dingen waar de markt of mensen om vragen. Of ze proberen een product dat al bestaat te verbeteren. Dat is een totaal ander DNA dan dat van een kunstenaar.' Want daar staat juist de vrijheid centraal, aldus Van Lieshout. 'Een kunstenaar doet waar hij zin in heeft. Hij doet dingen die hij nog niet helemaal weet. Dus neem zo iemand als Picasso, die ineens allemaal vervormde koppen gaat schilderen. Of Mondriaan, die vlakken ging maken.'

Van Lieshout gaat voor naar de volgende hal, waar naast de deur een apparaat hangt. 'Dit is een maal-machine', zegt Van Lieshout. 'In de bovenkant gooi je alle willekeurige pillen die je kunt vinden. Dat kan aspirine zijn, dat kan Viagra zijn, dat kunnen antidepressiva zijn, ecstasy, desnoods. Dat wordt allemaal fijngemalen. Vervolgens komt het in een glas terecht, waarna je het, vermengd met wat wodka, kunt opdrinken.'

Over de afname van zijn werk heeft Van Lieshout niet te klagen. Grote beelden vinden regelmatig hun weg naar de openbare ruimte en zoals al duidelijk werd staan klanten die zonder problemen een fortuin neertellen voor een vleeskeuken in de rij. Toch is hij over het financiële kunstklimaat in Nederland sceptisch. 'Het ontbreekt best aan mensen die geld willen neertellen voor kunst. Een gevolg van ons calvinistische verleden, gok ik. We zijn beeldenstormers, we houden niet zo van kunst. En we zijn nogal bescheiden. Zeggen: "Kijk, ik heb een kunstwerk van 15 miljoen gekocht", past niet zo bij de Nederlander. In Amerika is dat heel gewoon, die schreeuwen het van de daken als ze weer eens tien beelden hebben aangeschaft.'

Over die geldzee aan de andere kant van de polderlandgrenzen dagdroomt hij weleens. 'Als ik dertig jaar geleden naar Londen was verhuisd, dan was ik

***'Een kunstenaar doet
wat hij niet laten
kan, een ontwerper
maakt dingen waar de
markt om vraagt'***

in een andere wereld terechtgekomen. Met veel meer grootsheid, veel meer financiën.' Hij haalt zijn schouders op. 'Maar misschien had ik dan ook niet het atelier kunnen hebben dat ik nu heb. Nee, ik ben blij met elke keuze die ik destijds heb gemaakt.'

Perfekte staat

Van Lieshout leidt uw verslaggever naar de rest van het immense complex. Omdat hij niet precies weet hoe het licht aan moet, blijven de metershoge Afrikaans aandoende beelden gehuld in duisternis. Sommige werken voelen als installaties in een trippy museum: de bezoeker kan een knop indrukken waarna een vreemdsoortige audio-opname de ruimte vult. In de volgende ruimte lijkt het alsof we per ongeluk een van de oude Rotterdamse fabrieken zijn binnengelopen. In de duisternis staat een immense machine. Van Lieshout laat hem lopen: een symfonie van klappend staal en slepend rubber vult de ruimte en het opnameapparaat van uw verslaggever. Van Lieshout is geen namedropper als het gaat om artistieke invloeden. Behalve dan als de futuristen betreft, de Italiaanse kunststroming uit de eerste helft van de twintigste eeuw die af wilde van pastorale landschappen en lieflijke bloemenschilderijtjes, ten faveure van onderwerpen als auto's, vliegtuigen en het moderne leven in het algemeen. Die jongens, daar voelt Van Lieshout wel wat voor: 'De futuristen geloofden in vooruitgang. In actie en beweging. Toen de Eerste Wereldoorlog uitbrak gingen velen vrijwillig in dienst. Een hoop is toen gesneuveld. Ze kwamen gedisillustreerd terug van het front en legden hun vertrouwen in Mussolini.'

Het fascisme vindt Van Lieshout interessant. 'Het interesseert me omdat het gaat over de manier waarop de mens invloed probeert te krijgen op de wereld.' Hij is overigens geen fan. 'Het fascisme is uiteraard een zeer kwalijke vorm daarvan.' Maar het is vooral de mate waarin het monster nog steeds op de loer ligt, waar hij met zijn

kunst in wil rondneuzen. 'Als je teruggaat naar de Tweede Wereldoorlog moet je beseffen: die Duitsers, dat zijn maar gewoon een soort Nederlanders. Zo veel verschil is er niet. Het is drie uur fietsen. En dat zo'n land, met zo'n ontwikkelde cultuur tot zoiets over kan gaan, tja... dat kan dus nog steeds gebeuren.' De fascinatie die de futuristen hadden voor hun snel veranderende wereld is volgens Van Lieshout in het huidige tijdsgewricht ook weer zeer actueel. 'Wat je nu ziet is een weerspiegeling van die tijd, met heel veel technologische veranderingen. Denk aan big data, aan allerlei levensverlengende middelen. Je ziet daardoor ook weer een opkomst van fascismeachtige omstandigheden. Ik weet het niet, maar mijn werk is misschien ook wel een waarschuwing daarvoor.'

In 2016 zette Van Lieshout zijn nieuwsgierigheid naar utopische en dystopische samenlevingen om in Slave City, een conceptueel project waarin een griezelig perfecte heilstaat werd geschetst. De bewoners van de gemeenschap zouden zeven uur handarbeid verrichten, zeven uur achter een computer kunnen werken en de rest van de tijd kunnen gebruiken voor slapen, eten en het consumeren van seks in ruil voor geleverde diensten. De deelnemers aan Slave City zouden voor een deel kunst produceren, die zichtbaar zou zijn op een publiek terrein waar de bewoners zelf niet mochten komen. De plannen gingen vergezeld van een heus businessplan. Het project zou jaarlijks 7,8 miljard euro winst moeten maken, met een initiële investering van 18,5 miljard. Diepe zakken en geen moreel kompas? U kunt altijd bellen met de Keileweg.

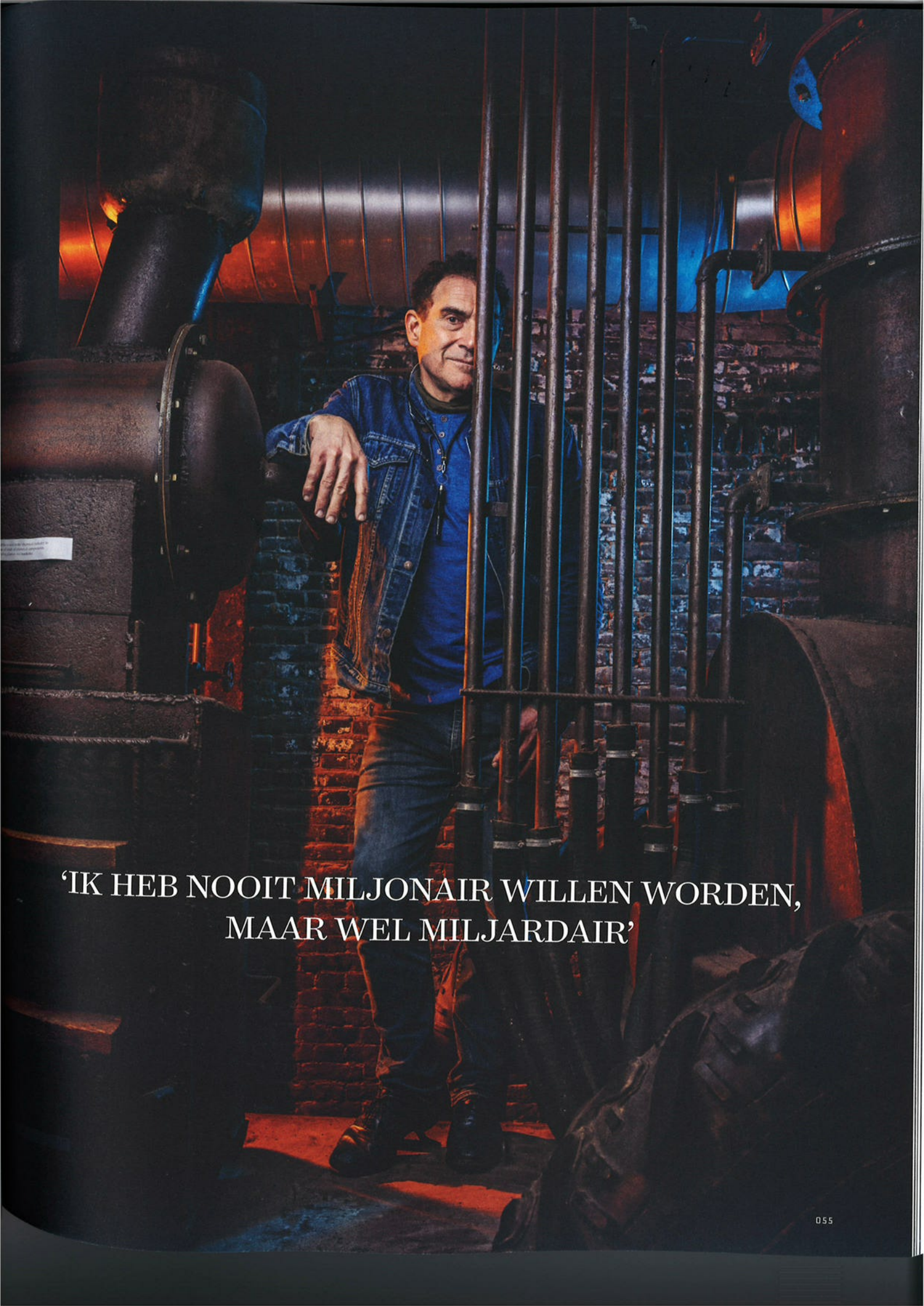
Over de huidige democratie is Van Lieshout ook niet helemaal te spreken. 'Ik zou een veel technocratischer bestuur voorstellen', filosofeert hij. 'We zouden hoofdthema's moeten hebben waar beleid op wordt gemaakt en dat uitvoeren.' Een kibbelend parlement past daar volgens hem niet bij. 'Die hebben allemaal hun eigen belangetje, hè? Nu is het een soort hink-stap-sprong, en

dan telkens struikelen. Zo kun je nooit grote plannen uitvoeren. Ik ben overigens voor het tegelijk beschermen van democratische waarden.' Hij lacht. 'Maar dat is waarschijnlijk een utopie.' Als leidinggevende van zijn eigen bv is Van Lieshout zelf geen technocraat, vindt hij. 'We zijn best horizontaal georganiseerd, er wordt veel besproken. Maar het klopt dat ik uiteindelijk degene ben die beslissingen neemt. Zoals een echte ondernemer.'

Miljardair worden

Van Lieshout mag best graag omgaan met rijke mensen. Een van zijn vrienden is Quote 500-lid en bekend kunstmecenas **JOOP VAN CALDENBORGH** (oprichter van museum Voorlinden, nr.57, € 850 miljoen). 'Joep is misschien wel het bijzonderste enfant terrible dat ik ken', zei Van Caldenborgh over zijn Brabantse vriend in een documentaire van AvroTros. Inmiddels is dat enfant terrible bezig met een onderneming, het multifunctionele Brutus, een plek waar woningen en kunstinstellingen staan en de bewoners en gebruikers een community vormen. Anders dan Slave City is het geen conceptueel project: de huizen moeten er echt komen. Van Lieshout ligt er al een tijdje over in de clinch met de gemeente Rotterdam. 'Het gaat er sowieso komen', zegt hij daarover. 'Ik dreig al om eventueel naar Amsterdam te gaan. Of, voor de gemeente nog erger, Antwerpen.'

Over die moeilijkheden rond zijn experimentele idee haalt hij zuchtend zijn schouders op. 'Dat soort grote vastgoedprojecten voor elkaar krijgen wordt overal ter wereld steeds moeilijker. Waarom? Tja, omdat iedereen bang is er later op afgerekend te worden. Het is een groot betonblok dat bij iedereen om zijn nek hangt en dus worden er weinig tot geen risico's meer genomen. Dat dingen niet altijd helemaal volgens de procedures zullen gaan, houdt veel mensen tegen. Het is volgens mij ook de reden dat er in Nederland zo weinig wordt gebouwd.' Geld verdienen als kunstzinnige pandjes-

‘IK HEB NOOIT MILJONAIR WILLEN WORDEN,
MAAR WEL MILJARDAIR’

baas is geen drijfveer. Hoewel: geld is ook niet iets waar Van Lieshout voor terugdeinst. 'Ik heb nooit miljonair willen worden, maar wel miljardair', zegt hij. Over een plek in de Quote 500 heeft hij ook al nagedacht. 'Ik zou 3,5 miljard willen. Dat heb ik altijd wel een mooi bedrag gevonden.' Van dat geld zou hij geen huizen of auto's kopen. Liever kijkt hij naar iemand als **WARREN BUFFETT**, die sinds 1960 nog steeds in hetzelfde huis woont. Of naar IMC-oprichter **ROB DEFARES** (Q500 nr.7, € 3,3 miljard), die veel geld pompt in kunst. 'Ik zou prima zo 100 miljoen aan een museum geven. De rest mag weg. En die rest zou ik gebruiken voor het bouwen van nieuwe community's. Als je nu een huis wilt huren of kopen in Amsterdam ben je de sjaak. Kan dat niet anders, denk ik dan?'

Wie niet van kunst houdt, kan zich al snel afvragen: waar gaat dit allemaal over? Die vraag gaan we hier niet beantwoorden (we verwijzen u graag naar de reguliere Quote), maar we zouden wel willen weten waarom uitgerekend Van Lieshout met zijn tegendraadse ideeën zo goed scoort. Hij denkt even na: 'Het is een combinatie van een aantal dingen. Laat ik maar beginnen met dat ik talent heb. Maar ik heb ook een goede intuïtie. Of iets werkt, hangt altijd af van dat laatste. Je moet de juiste dingen op het juiste moment op de juiste plaats doen. Neem de elektrische auto: dat was in de jaren negentig nooit gelukt. Dus als je eenmaal weet wat je moet doen, komt stap twee: doorzetten. Nooit opgeven.'

En ja, daar komt Van Lieshouts terugkerende thema geweld om de hoek kijken, hoewel in artistieke gedaante. 'Je moet tot het gaatje gaan. En daarvoor moet je een bepaalde agressie hebben. Of nou ja, misschien klinkt dat te negatief. Je moet willen

winnen, je niet klein laten krijgen. Als ik geen kunstenaar was geworden, was ik met die drijfveren iets anders gaan doen.' In weekenden gelooft Van Lieshout niet, vertelt hij aan de vergadertafel van het relatief kleine kantoor. Doorgaan, zelf bepalen wanneer je werkt of niet, daar gelooft hij in. Vakantie past daar ook niet bij, hoewel hij soms wel op reis gaat. Niet om op het strand te liggen, uiteraard. 'Ik ga met de mountainbike de Pyreneeën op, of de Alpen. Dan ga ik van tevoren kijken naar de routes, en de afgronden die je daarbij passeert. Durf ik dit? Of durf ik het toch niet? Je gaat toch je grenzen opzoeken.'

Is dat de kern van zijn werk? Die blik in de diepste diepte en de vraag of je die angst daarvoor durft te bedwingen? Van Lieshout denkt dat het daar wel op neerkomt. 'Uiteindelijk gaat mijn werk over de mens. Over hoe wij de wereld en de natuur proberen aan ons aan te passen. De vernieuwingsdrift, het bouwen van een betere samenleving. Maar nee: dat is niet altijd gelukt.' Een ding is zeker: Van Lieshout is niet bang voor de toekomst. Met name het einde van de wereld houdt hem bezig: 'Wat ik echt hoop, is het einde van de wereld nog mee te mogen maken. Ik zou het jammer vinden als dat aan mij voorbijgaat. Maar ik ben nog bang dat de wereld langer leeft dan ik.' ☺

***'Wat ik echt hoop,
is het einde van
de wereld nog mee te
mogen maken'***